

Creșterea intermedierei financiare

Blocarea unei părți semnificative a activității economice în cursul anului 2020, împreună cu măsurile de sprijinire a activității economice și a salariilor, au condus, pe de o parte, la stagnarea proiectelor companiilor, dar pe de alta la creșterea disponibilităților bănești ale companiilor și gospodăriilor populației.

În aceste condiții, paralel cu efortul public de limitare a efectelor pandemiei asupra economiei, din toamna trecută au fost întreprinse analize cu privire la modul în care surplusul de economisire poate reveni în finanțarea activității economice, respectiv modul în care anumite elemente ale finanțării trebuie remediate, astfel încât acest proces să conducă la satisfacerea cererii agregate, fără să fie afectat negativ echilibrul macroeconomic.

Una dintre trăsăturile definitorii ale activității economice de la declanșarea pandemiei este accelerarea tranziției digitale, fenomen care are implicații majore și cu dinamică mare inclusiv pentru intermedierea financiară. Reglementarea sectorului Fintech este rămasă cu mult în urma realității și credibilitatea relațiilor de schimb poate avea de suferit dacă nu există o înțelegere comună cel puțin a termenilor și procedurilor de bază.

Companiile din România sunt cel mai puțin finanțate de sectorul bancar în comparație cu statele membre ale UE din regiune. Ultimul deceniu a adus o schimbare semnificativă din acest punct de vedere, în sensul în care canalul bancar era acum 10 ani mai puțin important pentru companiile din Polonia decât pentru cele din România, dar transformările pieței au condus la creșterea ponderii în PIB a finanțării acordate de bănci pentru companiile din Polonia, respectiv înjumătățirea ponderii pentru companiile din România. Sigur, între statele membre UE din regiune România nu este singura în care a avut loc o scădere a ponderii creditului acordat companiilor ca procent în PIB, același lucru s-a întâmplat în Bulgaria, Croația, Ungaria și la limită în Slovacia.

Mediul economic, atât la nivel micro cât și macro, precum și reglementarea lui, conțin, factorii care determină evoluțiile observate din punct de vedere al creditării companiilor de către instituțiile de credit. Astfel, corecția dezechilibrelor macroeconomice a forțat o restructurare a portofoliului de credite, fie din cauza evoluției mix-ului de politici fiscal-monetare, ca și urmare a reglementărilor din domeniul prudențialității. La nivel microeconomic, s-a produs o restructurare a unor ramuri (ex. industria bunurilor de uz curent, industria bunurilor intermediare, industria energetică), ceea ce a condus la reconfigurarea atât pe orizontală cât și pe verticală în lanțurile de producție.

Factorii care au determinat aceste evoluții pot fi clasificați și altfel: (i) factori de ordin general – scăderea cererii externe pentru bunurile industriei prelucrătoare (exemplu România, Slovacia¹) sau

¹ <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/6d53fda5-en/index.html?itemId=/content/component/6d53fda5-en>

condițiile macroeconomice (exemplu Polonia , unde preferința pentru creditul pe termen scurt al IMM-urilor este corelată negativ cu restrictivitatea politicii monetare și deprecierea cursului de schimb²) – cât și de (ii) ordin particular – preferința pentru finanțarea din resurse proprii pentru 85% din companii în Portugalia³ și pentru aproape 65% din IMM-urile din România⁴.

Demersurile legate de intermedierea financiară au fost inițiate de dezbaterile pe care principalele instituții ale statului le-au avut cu mediul financiar și mediul economic cu scopul de a avea o imagine cât mai detaliată a elementelor care influențează decizia de finanțare prin credit.

În România, ponderea în PIB a creditului neguvernamental acordat de bănci a scăzut de la 40% în anul 2010 la 26% la finalul anului 2020. Altfel spus, creșterea economică s-a produs cu o contribuție mai redusă a finanțării bancare. Acest fenomen nu este unic între statele membre UE din regiunea noastră, și ceea ce s-a întâmplat în România nu reprezintă cea mai mare scădere pentru perioada analizată. Astfel, scăderea ponderii în PIB a creditului neguvernamental a fost de 40% în Ungaria, 32% în România, 20% în Bulgaria, respectiv 14% în Croația. Trebuie menționat că au fost state care au înregistrat și creșteri pentru acest indicator - Slovacia 50%, respectiv Cehia 16% sau Polonia 2%. Apartenența la zona euro nu reprezintă un factor determinat pentru acest indicator, având în vedere faptul că indicatorul a scăzut cu 35% în Portugalia, dar a crescut cu 50% în Slovacia în perioada menționată.

Resursa de finanțare a sistemului bancar din România este subunitară în raport cu PIB-ul.

Diferențele dintre România și restul statelor membre UE din regiune sunt și mai mari dacă se iau în considerare activele instituțiilor de credit. Astfel, România rămâne, alături de Ungaria, singura țară din zonă unde ponderea în PIB a activelor bancare a scăzut în 2020 comparativ cu anul 2010, România înregistrând cea mai mare scădere (21%), iar în Ungaria regresul a fost de 17%. Restul statelor au înregistrat creșteri ale indicatorului, cel mai mare salt fiind cel din Cehia (29%), urmată de Slovacia și Polonia (20%). Ca și în cazul indicatorului ponderii în PIB a creditului acordat societăților nefinanciare, apartenența la zona euro nu este un factor determinant, pentru că și pentru activele raportate la PIB în Portugalia s-a înregistrat o scădere de 34%, comparativ cu creșterea de 20% din Slovacia.

Necesitatea reducerii datoriei diferitelor sectoare ale economiei, a dus la restructurarea portofoliilor de credite, astfel încât băncile din diferite state au putut să translateze o parte a resurselor către creditarea altor debitori. De exemplu, creditul imobiliar a permis instituțiilor de credit o reorientare

²Białek-Jaworska, A. și Nehrebecka, N. (2016), "The role of bank credit in business financing in Poland", disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/292964341_The_role_of_bank_credit_in_business_financing_in_Poland

³OECD (2020), "Improving access to capital for Portuguese companies: A survey of unlisted companies", OECD Capital Market Series, Paris, disponibil la: <http://www.oecd.org/corporate/OECD-Capital-Market-Review-Portugal.htm>

⁴Consiliul Național al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii din România, (2020), „Carta albă a IMM-urilor din România 2020”, Ediția nr. 18, Editura Pro Universitaria, București

a afacerilor pe măsură ce creditul destinat societăților nefinanciare a încetinit. Astfel, în perioada 2010-2019, creditul imobiliar acordat gospodăriilor populației rezidente și-a dublat ponderea în totalul activelor instituțiilor de credit din România și Slovacia și a crescut cu 10% în Portugalia. Băncile din Croația și Bulgaria, care au trecut în perioada 2018-2019 prin restructurarea activelor, au menținut trendul de creștere al ponderii creditului imobiliar în total active, după anul 2014.

Dimensiunea intermedierei financiare în România lasă loc pentru creșterea creditării, respectiv a prezenței finanțării bancare în economie într-o manieră echilibrată, fără a genera eventuale pasive contingente de dimensiunea celor existente deja în unele din țările din zona euro, mai dependente de sectorul bancar pentru finanțare.

Indiferent de nivelul creditării raportate la PIB, media pe ultimii trei ani a raportului Credite-Depozite plasează România la același nivel cu state atât din zona euro cât și din afara acesteia (ex Belgia sau Cehia). Aceasta înseamnă că există și alte surse de finanțare pentru sectorul real și astfel de alternative sunt considerate, de debitori, mai eficiente.

Este nevoie ca firmele să accelereze capitalizarea și băncile să crească transparența decizională și diversificarea ofertei. Accesul companiilor la creditare depinde de rezolvarea problemei capitalizării, cu toate aspectele pe care le incumbă, în special modificările legislative. Creditarea companiilor trebuie să țină cont cu prioritate de noile cerințe cu privire la „economia verde”. Se impune creșterea importanței analizei non-financiare în luarea deciziei de creditare, cu o componentă mai bine conturată de economie verde și dezvoltare sustenabilă, cu programe create pentru aceste scopuri, în vederea încadrării în prevederile documentelor strategice din acest domeniu. În rândul IMM-urilor precumpănește opinia că accesarea unui credit bancar este îngreunată de numărul prea mare de acte și proceduri solicitate de instituțiile de credit. Având în vedere transformarea digitală accelerată din cadrul băncilor, este necesară analiza oportunității utilizării de algoritmi avansați pentru analiza online a datelor financiare, precum și automatizarea unor procese de lucru între bănci și autoritățile relevante.

Pentru flexibilizarea ofertei de creditare este nevoie ca o serie de reglementări ale BNR și acte normative de competența Guvernului și Parlamentului să fie amendate în consens cu cerințele pieței, structurate pe trei dimensiuni: cererea, oferta și infrastructura pieței.

În România, partea de resurse care rămâne la dispoziția sectorului privat și populației este diminuată de împrumuturile sectorului public. Ponderea în PIB a creditului guvernamental a crescut mai repede decât cea a creditului neguvernamental (cu excepția perioadei 2017-2018). Acest fapt conduce și la menținerea unor dobânzi ridicate pe plan intern.

Așa cum arată datele comparative la nivel european, indicatorul care măsoară ponderea creditului guvernamental în totalul activelor instituțiilor de credit are cel mai ridicat nivel în România. Acest

nivel nu este propriu condițiilor caracteristice anului 2020, pentru că România ocupă primul loc și pentru media indicatorului pentru ultimii trei ani.

Ratele dobânzilor pentru creditele noi acordate societăților nefinanciare au scăzut în perioada 2017-2019, cu excepția României, Cehiei și Ungariei, unde au crescut. Singura diferență între comportamentul ratelor dobânzii pentru creditele noi, respectiv soldul creditelor (cu scadență de peste doi ani), este că rata dobânzii pentru soldul creditelor acordat în Ungaria a rămas constantă pe toată perioada analizată.

Se constată că în România, unde este cea mai înaltă rată a dobânzii pentru creditele acordate acestui tip de debitor, dobânda este la fel de mare în perioada analizată, indiferent dacă este vorba despre creditele noi sau despre totalul creditelor acordate, în timp ce pentru celelalte economii, dobânda pentru creditele noi este mai mică.

Un model interesant de evoluție pentru anul 2020 este legat de evoluția creditului imobiliar în Polonia și Ungaria: creditul imobiliar a crescut mai lent decât totalul activelor, ceea ce înseamnă că băncile și autoritățile nu au mizat și pe acest tip de instrument pentru a susține economia în condițiile create de pandemie. Este de așteptat ca, pe baza datelor din primul trimestru al anului 2021, în România creditul imobiliar să continue să ocupe un loc important în activele instituțiilor de credit. În Slovacia au fost luate măsuri prudențiale încă din anul 2018 pentru temperarea creditelor destinate gospodăriilor populației, astfel încât în anul 2019 dinamica creditului imobiliar a fost mai mică de 10%⁵.

Resursele de care dispun instituțiile de credit din România (măsurate prin intermediul ponderii depozitelor sectorului neguvernamental în PIB) sunt cele mai reduse, comparativ cu statele din zonă. Mai interesant este faptul că blocarea activităților în anul 2020, care a condus la creșterea ponderii depozitelor, a produs un efect mai mic în România decât în alte state, ceea ce înseamnă fie că o parte mai mare din resurse a fost utilizată pentru menținerea consumului, fie că există o reticență față de instituțiile de credit din punctul de vedere al remunerării păstrării economiilor.

Băncile sunt considerate un loc sigur de păstrare a economiilor, așa cum arată ponderea depozitelor overnight în totalul depozitelor instituțiilor de credit. Un astfel de comportament este influențat de lipsa unor alternative reale de economisire (dobânzile la depozite la termen nu sunt atractive) sau de necesitatea realizării unor plăți imediate (cazul întreprinderilor).

⁵Detaliile disponibile la: <https://www.ebf.eu/slovakia/>

Băncile trebuie să valorifice acest surplus recurgând la instrumentele noi dezvoltate de practica pieței, pentru a face față concurenței formelor noi de servicii financiare bazate pe tehnologiile digitale (AI = artificial intelligence și ML = machine learning).

Băncile comerciale nu mai reprezintă singura sursă de finanțare din economie. Deja, la finalul anului 2020, față de cota de 26% din PIB a creditului neguvernamental acordat de băncile comerciale, creditul acordat de IFN + IEME (instituții emitente de monedă electronică) + IP (instituții de plată) ajunsese la aproximativ 5% din PIB. Începând cu anul 2014, creditul acordat de acestea din urmă de află pe un trend crescător. Este de subliniat faptul că în anul 2020, creditarea a crescut pentru ambele tipuri de finanțatori, dar numai băncile au primit sprijinul garanțiilor guvernamentale.

Modelul de business al celor două tipuri de finanțatori este diferit. Agricultură pare să reprezinte principala poartă de intrare a IFN+IEME+IP în economia financiară pentru că ponderea în PIB a creditului acordat de acești finanțatori a ajuns la 1% din PIB în anul 2020, în timp ce indicatorul pentru instituțiile de credit reprezintă doar 2% din PIB.

Creditarea de către societățile Fintech trebuie reglementată astfel încât să respecte aceleași standarde, ca și în cazul instituțiilor financiar monetare, privind reziliența operațiunilor sectorului financiar cât și protecția consumatorilor. Apetitul companiilor românești pentru a recurge la serviciile Fintech, furnizate din țară sau alte hub-uri europene, face necesar ca România să urmărească îndeaproape implementarea Planului de acțiune al EBA privind Fintech⁶, astfel încât serviciile financiare transfrontaliere generate prin tehnologia informației să contribuie la reducerea eficiență a riscurilor pentru consumatori și la asigurarea stabilității financiare, respectând neutralitatea tehnologică⁷.

⁶ În baza Pachetului legislativ al Comisiei UE privind finanțele digitale, care include strategia privind finanțele digitale și strategia privind plățile de mică valoare, precum și propuneri legislative privind criptoactivele și reziliența digitală, publicat în septembrie 2020.

⁷ Neutralitatea tehnologică se referă la libertatea persoanelor fizice și a organizațiilor de a alege tehnologia cea mai adecvată și mai potrivită pentru nevoile lor. Produsele, serviciile sau cadrele de reglementare care țin cont de principiul neutralității tehnologice nici nu impun, nici nu au efect de discriminare în favoarea utilizării unui anumit tip de tehnologie. (Regulamentul (UE) nr. 283/2014 – orientări pentru rețelele transeuropene din domeniul infrastructurii de telecomunicații, disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:26030103_1)